

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARNI BADIY ASAR O'QISHGA QIZIQTIRISH

Erkinbayeva Dildora Murodjon Qizi

Namangan davlat universiteti Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang'ich ta'lim) mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini badiiy asarlarning o'qitish metodologiyasi, o'ziga xos xususiyatlari, o'quvchilarning badiiy asarga qiziqtirish usullari, sifatli ta'lim berish jarayonida badiiy asar o'qitish orqali o'quvchilarda shakllantirilishi lozim bo'lgan kommunikativ ko'nikmalar haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: badiiy asarlar, hikoya, ertak, ta'lim va tarbiya, adabiy til normalari, tafakkur va notiqlik san'ati, ta'lim sifati.

Boshlang'ich sinflarning o'qish darslarida garchi ilmiy jihatdan bo'lmasa-da, amaliy jihatdan turli janrga mansub asarlar o'qib o'rganiladi. O'qish darsliklariga, asosan, hikoya, she'r, ertak, masal, maqol, doston, rivoyat va topishmoq kabi janrdagi asarlar kiritilgan. Bulardan tashqari, ilmiy-ommabop asarlar ham o'qitiladi. Turli janrdagi badiiy asarlar qurilishi, uslubi jihatidan o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularning o'quvchilarga ta'siri ham har xil bo'ladi. Tabiiyki, har bir janrga oid asar matni lingvistik jihatdan ham o'ziga xos xususiyatlarga ega. Masalan, she'riy asarlar matni hikoya matnidani, ertak matni she'r matnidani, ilmiy-ommabop maqola matni masal janriga taaluqli asarlar matnidani tubdan farq qiladi. Topishmoqlar predmet, voqea-hodisalar o'rtasidagi o'xshashlikni taqqoslash orqali o'zlashtirilsa, maqollar mazmuni hayotiy misollar vositasida sharhlashni taqozo etadi. SHunga ko'ra, turli janrdagi badiiy asarlarni o'qishda o'qituvchidan unga mos usullar tanlash talab etiladi. Bolalarni kitobxonlikka qiziqtirishda onalar muhim o'rin egallaydi. Bolaning qo'liga kitob bergan paytda, uni o'qishga undayotganda, onaning o'zi ijtimoiy tarmoqlarda kun bo'yi o'tirsa, internet sahifalarida behuda vaqtini sarflasa, uning farzandining kitobxonlikka bo'lgan qiziqishi qarama-qarshi tomonga boradi. Bola uchun eng yaxshi namuna uning onasi hisoblanadi. Agarda ona farzandiga kitob bersa hamda uni birgalikda mutolaa qilsa, bolada ham kitobxonlikka bo'lgan qiziqishi ortadi, ham ona-bola munosabatlari mustahkamlanadi. Bolaning kitobga bo'lgan qiziqishi kundan kunga ortib boradi. Agarda, bola onasi bilan mutolaa qilgan kitobini sinfdosh-do'stlari bilan birga o'qishni boshlasa, buning foydasi yanada kuchliroq bo'ladi. Ammo bu yerda o'qituvchi-pedagogning hissasi katta. O'qituvchi kitobxonlikni musobaqa metodi orqali olib borsa, o'quvchilarda qiziqish anchagina ortadi. Negaki bolalar bellashishni, musobaqalashishni, rag'batlantirilishni juda yoqtirishadi. Bolalar oddiy oppoq paxtaga o'xshaydi. Ushbu paxtani qay shaklda kiritish, qay rangda olib borish uning ustozlariga ko'pgina hollarda bog'liq. Ularning yoshligidan murg'ak qalbiga kitobga bo'lgan mehrini uyg'otsak, ular butun umr kitobga tayanib yashashadi. Yaxshi tarbiya ko'rgan kishi eng avvalo el-yurtning, xalqning manfaatini o'ylaydi. Chunki har bir shaxsning baxt-saodati alohida, o'z holicha amalga oshmaydi. Atrofdagilar baxtli va farovon turmush kechirganlarida huzur-halovat hammaga tatiydi. Bu qoida qadim zamonlardan mavjud bo'lib, unga turli davrlarda turlicha amal qilib kelingan. Insoniyat boshidan kechirgan turli jamiyatlarda mafkura, g'oya, siyosiy va ijtimoiy qonun-qoidalar bir-biridan farq qilgan. Ta'lim va

tarbiya ishlari ijtimoiy buyurtma sifatida mavjud jamiyatning ehtiyojini qondirish uchun xizmat qilgan. Shu asnoda xilma-xil ta'lim-tarbiya tizimlari tarkib topgan. Yangicha qarashlar, ta'minotlar, nazariya va amaliy tajriba namunalari paydo bo'lgan. Hali insoniyat yozish-o'qishni bilmagan paytlarda yoshlarga ta'lim-tarbiya berish haqidagi qarashlar xalq og'zaki ijodi namunalari aks etgan. Uzoq davrlar tajribada sinalib, sayqallanib borgan. Kuchli tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish darajasiga etgan. Yozish-o'qish paydo bo'lgandan keyin ham xalq og'zaki ijodi o'z mavqeini yo'qotmagan, aksincha, yozma adabiyotlar mazmuniga singgan holda ta'sirchanligi yanada ortib borgan. Boshlang'ich ta'lim bola aqliy tarbiyasini kuchaytiradigan, tarbiyaning boshqa yo'nalishlari bilan uzviy bog'liqlikda olib boriladigan, bilim va dunyoqarashning ko'lamini kengaytiradigan, eng asosiysi, yuqori sinflarda muvaffaqiyatli ta'lim olishini ta'minlaydigan bosqichdir. Shu tufayli boshlang'ich sinflarda o'qitiladigan barcha fanlar, ularning bo'limlari, har bir mavzu va tushunchalar alohida e'tibor bilan tanlanadi. O'quvchining bilim saviyasi va darajasiga mos holda aqlining o'sib borishini ta'minlaydigan, kundalik turmush amaliyotida foydalanadigan, hayotda sodir bo'lgan voqea va hodisalarning mohiyatini anglatuvchi materiallar o'tiladi. Buning uchun har bir fanning mazmuniga kirgan mavzular mutaxassis va olimlar tomonidan alohida tanlanadi. Mana shu jarayonda yuqorida aytganimizdek, xalq og'zaki ijodi namunalari ham o'ziga xos ahamiyat kasb etadi. Xalq og'zaki ijodi namunalari yoshlarga ta'lim va tarbiya berishga qaratilganlarini fanda xalq pedagogikasi deb yuritiladi. Xalq dostonlari, maqollar, matallar, topishmoqlar, hikmatli so'zlar, afsona va rivoyatlar yoshlarning dunyoqarashini shakllantiradi, oliyjanob insoniy fazilatlarini tarkib toptiradi. Bola ular orqali o'z xalqining o'timishini, mehnat faoliyatini, orzu-havas va intilishlarini bilib oladi. Xalq og'zaki ijodi namunalari o'quvchilarni bilim olishga qiziqtiradi, ongli va faol o'zlashtirishga imkoniyat yaratadi. Xalq og'zaki ijodi namunalari asrlar davomida tajribada sinalgan, hayotda takror-takror qo'llangan, shubhasiz yaxshi natijalar bergan tushunchalarni aks ettiradi. Bu tushunchalar xalq aql-zakovati va ijodiy mulohazalari bilan sayqallangan, yuksak badiiy qiymat kasb etadigan darajaga yetkaziladi. Bola kamolotining turli davrlariga mos keladigan, ta'limning har bir bosqichida o'rganilishi mumkin bo'lgan xalq og'zaki ijodi namunalari mavjud bo'lib, ularni to'g'ri tanlash, xilma-xil metod va usullardan, vosita va shakllardan foydalangan holda o'rgatish o'qitishning samaradorligini oshiradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga milliy tarbiya berish kuchaytirilgan hozirgi paytda, ta'lim va tarbiyaning mazmuniga o'zgartirishlar kiritilayotgan sharoitda bolalarni ma'naviyaxloqiy tarbiyalashda xalq og'zaki ijodi namunalari ijobiy natija berishi shubhasizdir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini tarbiyalashda hech narsani e'tibordan chetda qoldirib bo'lmaydi. Bola tarbiyasida "kichik", "arziyas", "mayda-chuyda", degan narsalar bo'lmasligi kerak. Negaki ana shunday arziyas narsalardan keyinchalik "ulkan" muammolar kelib chiqishini doim esda saqlash zarur.

Maktabdan tashqarida, bola televizor va kompyuterdan charchaganida xalq og'zaki ijodi namunalari foydalanilsa ham aqliy, ham axloqiy, ham sihat-salomatlik uchun ulkan hissa qo'shish mumkin ekanligi aniqlandi. Bundan ko'rinib turibdiki, bola tarbiyasida otaona va boshlang'ich sinf o'qituvchining birgalikda hamfikir bo'lib ishlashi, kelajak avlodning yuqori darajada bilim, ta'lim-tarbiya olishishiga katta hissa qo'shadi. Shuning uchun, o'sib kelayotgan kelajak avlodning hayotini barbod qilmasdan, ya'ni bolam jim o'tirsa bo'lgani deb, kun bo'yi qo'lga uyali aloqa vositalarini berib, unga mehrsizlik, e'tiborsizlik qilmasdan, ularga mehr ulashishimiz, bolalar qo'lga va diliga kitob berish, ularni o'tmish tarixi bilan tanishtirish, xalq og'zaki namunalari haqida ma'lumot berib, kitobxonlikka bo'lgan qiziqishini orttirish uchun qattiq hamda birgalikda bel bog'lash kerak.

Foydalanilgan adabiyot va internet saytlar ro'yxati

1. Boshlang'ich ta'lim bo'yicha yangi tahrirdagi davlat ta'lim standarti // Boshl. ta'l. jurnali. Toshkent, 2005. №5. 5, 6, 8-9-betlar.
2. Boshlang'ich ta'lim bo'yicha yangi tahrirdagi o'quv dasturi // Boshl. ta'l. jurnali. Toshkent, 2005. №5. 21- 33 – betlar.
3. Zunnunov A. va boshq. Adabiyot o'qitish metodikasi. T.: O'qituvchi, 1992.
4. Rafiev A. Lotin yozuviga asoslangan o'zbek alifbosi va imlosi. T.: 2003.
5. G'ulomov A. Ona tili o'qitish printsiplari va metodlari. T.: O'qituvchi, 1996. Abduxosilovna, R. M. (2021). Formation of Social Skills in Primary School Students with Diagnostic Tools. Annals of the Romanian Society for Cell Biology, 5282-5290.

